

„A szimbolikus formák általános rendszerében való részvételt kultúrának, még a partikulárisban való részvételt művészetnek nevezzük, mely egyúttal része is annak. A művészet elmélete ezért egyúttal a kultúra elmélete is, nem pedig egy attól független autonóm vállalkozás. És ha mindez egy szemiotikai művészetelméletet foglal magába, akkor a szimbólumok nyomait a társadalomból meríti, nem pedig egy kitalált világból, mely a dualításra, átváltozásokra, párhuzamos valóságokra és egyenlőségekre épít” (Geertz 1993:109. – saját fordítás).

A politika és a művészet kapcsolatáról több szinten és aspektusban is érdemes beszélni, főként mivel mindkét terület a társadalmi élet aktualitásaira reagál nap mint nap, ezzel széles spektrumát bemutatva a körülöttünk lévő világ történéseinek és eseményeinek. „Az antropológiai megközelítés egyik legfőbb előnye, hogy nyilvánvalóvá teszi a politikum és a társadalom egybeépülését” (Abélès 1990:153).

A művészet és a politika kapcsolata évezredekre vezet vissza. A politika, a politikusok a művészetet, a művészeket mint eszközt használták a hatalmuk kifejezésére, megszilárdítására a köztudatban. Az építészeti és a tárgyalkotó művészet által létrehozott műalkotások haláluk után is biztosították a nép emlékezetében alakjuk továbbélését. Egyfajta személyi kultusz szimbólumként szolgáltak, melyek isteni jelleggel ruházták fel őket. Lenyomatot kívántak hagyni az utókornak, életük és munkásságuk lenyomatát. Ahogy Clifford Geertz fogalmaz, bár a trónok és a pompa mára idejétmúlttá vált, de a politikai autoritás továbbra is igényt gyakorol egy kulturális keretrendszerre, melyben értelmezni tudja magát, amin belül előterjesztheti igényeit, valamint ami ellenében fel tud lépni adott esetben (Geertz 1993:143).

Ha feltételezhetünk a művészetben egységességet, az abban rejlik Geertz szerint, hogy „bizonyos tevékenységek mindenhol specifikusan arra lettek kialakítva, hogy demonstrálják az ideák láthatóságát, hallhatóságát, tapinthatóságát, valamint formába önthetőségét.” Illetve, hogy ezekre esélye legyen a nézőknek reflektálni (Geertz 1993:119). A művészet az adott társadalmi közeg sajátja, és ennek a kulturális lenyomata is egyben. Ahogy G. Didi-Huberman fogalmaz a *művészet egy nyomat* (G. Di-

di-Huberman 2005), mely az ember, a társadalom lenyomata. A művészet szimbólum-szerepe, a társadalmi problémák és ideák szimbólumszerű leképzése létezése óta a sajátja. Ergo a művészeti aktus egy szimbolikus cselekvés is egyben. Nincs ez másképp a politikai cselekvéssel sem, amely „mindig egy szimbolikus cselekvés is egyben” (Abélès 1990:141).

Kutatásom során a Fiala Képzőművészek Stúdiója Egyesületet (FKSE) vizsgáltam kulturális antropológiai szempontok szerint. A csoport tagjai közé tartoznak művészek, kurátorok, senior művészek, valamint az Magyar Képzőművészeti Egyetem tanárai.

A politikai művészet kialakulása

A politikai művészet, mint fogalom kialakulása a 60-as évekre tehető, amikor is az *avant-garde* néven elterjedt művészeti mozgalom, mint úttörő irányzat megszületett. Az *avant-garde* művészet később politikai kritikává alakult át, mely ma leginkább az aktuális uralkodó elit kritikájában fogalmazódik meg. „A politikai szubjektum az, aki politikai érveket kreál céljai elérése érdekében, az aktuális politikai hatalommal szemben” (Rancière 2004:10). Azok a művészek, akiknek életük fontos részét képezi a társadalmi szerepvállalás, és a társadalmi problémák megoldásában való szerves részvétel, ezt a szerepet esszenciálisan beleépítik művészeti munkásságukba. A politika sok más területe mellett a láthatóságról, a megjelenésről is szól, míg a művészet a vizualitás eszközeit használva fejezi ki a láthatatlan, ki nem mondott ideákat. A 20. században a modern, az *avant-garde* és a posztmodern művészeti irányzatok, az alkotásoknak politikai jelentést adtak, így az esztétikum és a politikum összekapcsolódása jött létre (Rancière 2004:16). Ilyen ismert *avant-garde* csoportosulás volt az Erdély Miklós és Maurer Dóra által vezetett *Indigó* csoport, mely a művészeti oktatáson keresztül egy képzéssel összekötött művészeti tevékenységet folytatott rajzszakkörökön és más akciókon keresztül. Helyszínük a Ganz Mávag Művelődési Központ volt 1975-86-ig.³⁹ Kassák Lajos MA, A Tett és több másik lapja is az underground

³⁹ <http://www.prae.hu/index.php?route=article%2Far ticle&aid=1751>

avantgárd művészek kapcsolódási, információ átadási platformjaként működött. Ezekből a folyóiratokból lehetett tájékozódni az újdonságokról és mint az aktuális kutatások bemutatták a Kassák Múzeum kiállításain,⁴⁰ a nemzetközi avant-garde mozgalmakról és ezek „networking” rendszeréről is. Ikonikus kiállítás volt a Galántai György által szervezett a *Magyarország a tiéd lehet! - Nemzetközi Magyarország* 1984-ben a Fiala Művészek Klubjában, melyet a megnyitó után rögtön be is tiltott az akkori hatalom rendszerellenesnek titulálva a 110 alkotó munkáját. A magyar művészek mellett számos külföldi művész is bemutatta munkáit.⁴¹

Ma a művészet már nem hozható összefüggésbe a l'art pour l'art fogalmával, vagy ha valaki még erre merészkedik, az az *öncéltség* művészeti kelepccéjébe pottyan bele. Az elefántcsonttoronyban történő alkotás már a múlté, legalábbis a klasszikus értelemben. Manapság nehéz művészként érvényesülni, ha valaki nem szándékozik kimozdulni a műterméből és elszigeteli magát a mindennapi történésektől. Mivel a társadalmi művészet egyre nagyobb térnyerése elengedhetetlenné teszi a résztvevő, *Vita Activa* művész szerepét a szemlélődő művész, *Vita Contemplativa* szerepével szemben. A művészet mai aktuális kifejeződései formái közé tartoznak a testfestés, a testékszerek használata csakúgy, mint a köztéri látványosságok, performance-ok megjelenése, vagy akár a flash-mob (villámcsődület: emberek előre szervezett csoportosulása, tipikusan egy demonstráció végrehajtása érdekében, majd hirtelen feloszlással végződve). A performanszok gyakran egy ellenzéki véleményt fejeznek ki, mely a *legszebb* formája a posztmodern politikai esztétika megjelenésének.

Politikai művészet ma

„A műalkotás aurája soha nem választható el egészében a képi funkciójától. Az igazi művészet értékét a rituálé határozza meg, az a terület, ahol az elsődleges használati értékét nyerte” Walter Benjamin (idézi Rancière 1990:17).

40 Jelzés a világba - háború-avant-garde – Kassák; Avantgárd network a húszas években - Kassák Lajos és a MA című folyóirat nemzetközi kapcsolatai
 http://www.kassakmuzeum.hu/index.php?p=kiallitas&id=102
 http://kassakmuzeum.hu/index.php?p=oktatas&id=85

41 <http://www.artpool.hu/Commonpress51/default.html>

A politika mint művészet, a művészet mint politika. A politika mint hatalmi színpad, a politikusok mint színészek. A művészek mint politikusok, a műtárgyak mint politikai propaganda tárgyai. A művész mint a politikai propaganda program szervezője és kiterjesztője. Karl Marx szavaival élve, „a művészet egy társadalom ideáinak dekonstruálása érzékelhető tapasztalássá a közösség részére” (Rancière 1990:37). A kommunikációs csatornák kiszélesedésével a 21. században a vizuális kommunikáció minden eddiginél nagyobb szerephez jutott. Fontos kiemelni az internet, a közösségi portálok, az iPad-ek, az okos telefonok elterjedését, valamint a köztéri vizuális installációk, plakátok, falfestések hatását. A vizuális művészetek minden új platformra kiterjedő tevékenysége e felületek folyamatos, és állandó felhasználásával jár. Legyenek ezek reklámértékű, kereskedelmi célú, vagy művészeti, esztétikai irányultságú alkotások. Manapság a két irányultság között nem könnyű meghúzni a határvonalat, viszont célja és funkciója szerint mégis el lehet különíteni az alkotások típusát.

Jelen tanulmányomban a művészeti oktatásban részesült alkotók munkásságával és a politikai életben, a *politika mezején* (Csepeli György 2013) betöltött szerepkörökkel foglalkozom. Ilyen értelemben egy *politikai jellegű* (A. Gergely András 2008) jelenséget tanulmányozok a mai művész társadalomban, mely nem pusztán politikai rendeltetésű, de politikai jelentéssel rendelkezik, valamint létrejöttében szerepet játszott az aktuálpolitika légköre, ill. erre való reflektálásból születik. Itt idézném a Pálincás Bence György doktorandusz hallgató informátorom kiállításának megnyitászövegéből, A. Gergely András: „Ez az önreflexív válaszkeresés lehet, nem „muzeális tárgy” funkcióban épít az asszociációkra ébresztő vizuális anyagra. Inkább bennfentes sugallat, rákérdező vagy vitatkozó hatás, bizonytalan érintés lett adekvát formája, olyan „nem-politikai politika” megnyilatkozásaképp, amelyben az újraértelmezett talált tárgy, a származási közegéből kiemelt üzenet, a beleérző aktivitást igénylő asszociáció válnak ébresztő hatássá, szinte mindig igényelve az elbeszélő önnön narratíváit is.” (A. Gergely A. *Elképzelt rokonok és saját határok víziói*, 2015)

Munkám során harminc interjút készítettem budapesti képzőművészekkel, melyekből ezen tanulmány keretein belül néhány művész és kurátor véleményén keresztül szemléltetem a kérdéskört. Művészeti alkotómunkájukban nagy szerepet játszik az aktuálpolitikára való reflektálás, illetve nagyrészt ilyen irányultságú műveket alkotnak,

ezek a témák inspirálják őket. Fontosnak érzem kiemelni, hogy művészi motiváltságuk abban is áll, hogy alkotásaikkal a befogadó közönséghez eljuttassák az üzeneteiket, nézeteiket az aktuális közéleti eseményekről, illetve nagy szerepet játszik úgyszintén, hogy ezzel a „tettel” esetlegesen véleményformálóként lépjenek fel a közéletet érintő témákban.

A művészek sajátos tulajdonsága a függetlenségre és az újításra való törekvés, mely egy nagyfokú merészséggel is párosul. Mindamellet egy mélyen gyökeredző őszinte önkifejezés az alapja, mely egy politikai aktusnál nem ilyen evidens. A tárgy, ill. performance melyet létrehoz, az ő fantáziájának (‘zsenijének’) köszönhetően jön létre. Az alkotás célja szerteágazó lehet, mely az öncélú művészkedéstől a társadalmi szerepvállalás, közösségi művészet határáig terjedhet. Azon művészek, akik ma a ‘politikai művész’ kategóriába sorolhatók, célul az emberek megszólítását tűzték ki a művészetükön keresztül, ezért műveiket többnyire nem az öncélúság hatja át.

Módszertan

Nem mennék bele a dolgozat keretein belül a politikai művészet történetébe, mert erre a munka kerete és terjedelme nem adna módot. Ezért mélyebben szándékozom foglalkozni a mai helyzettel és elemezni az általam vizsgált művészeket. A velük készített interjúmat a félig-strukturált interjútechnika módszertanával végeztem. Ez a módszer lehetőséget teremt olyan párbeszéd létrehozására az informátorral, melyben a kérdések nemcsak előre tervezett séma szerint rendeződnek. Az interjúalany személyétől függően alakulnak a beszélgetés közben, ezáltal személyre szabottabb, közvetlenebb viszony keletkezik a kérdező és a válaszadó között. Ezek elemzését individuálisan tervezem jelen esetben, hiszen külön-külön művészeti tevékenységekről, és alkotói munkásságról beszélhetünk. Célom ezeknek a művészek munkásságán keresztül bemutatni egy kis szegmenst a politikai művészet budapesti színteréről, azonban a munka semmilyen téren nem teljes körű, és nem célom általános következtetések levonása sem az adott információkból. Informátoraim mind önként, és személyes interjúk keretében tájékoztattak tevékenységükről, ezért a dolgozat keretén belül etikusnak tartom néhány munka közlését az áthatóbb megértése céljából.

Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor által írt *Alternatív életstratégiák – „élettanulságok”* (Kapi-

tány – Kapitány 2014) című művének központi eleme a mainstream-mel szembemenő egyének társadalmi elfogadottsága, és egzisztenciális létük megvalósulása. Mivel én is kitérek az alternatív életpályamodellekre a művészekkel kapcsolatban, szükségesnek tartom a téma részletesebb kifejtését az ő értelmezésük szerint. Mivel szociológiai szempontú kutatásuknak csak egy részét képezte a művész társadalom és nem kizárólag a fiatal korosztályt kutatták, hanem random minta-állományuk volt, ezért sem teljes mértékben adekvát a két kutatás hasonlítása, de a szempontrendszer fontos a módszertani megértés céljából itt is. A mainstream társadalom által gyakorolt megélhetési modellek akkor alkalmazhatók, ha az ember alkalmazkodik a társadalmat irányító politikai elit számára megfelelő társadalmi normák, értékrendek, elvek rendszeréhez. Minden korban uralkodik egy domináns, jellemző korstílus (ez művészeti szempontok szerint megkérdőjeleződik számos esetben a történelem során, hogy van-e egy kiemelt korstílus, de az adott kutatás nem a művészeti értelemben vett korstílusra reflektál), mely meghatározza a többségi társadalom életstratégiáját, szempontrendszerét, gazdasági viszonyait. Így mindig kialakul egy főáram a társadalomban. *„Az uralkodó értékek, gondolatok, életformák, emberi viszonyulásmódok... rendszeréből áll össze egy-egy korszak domináns világképe, értékrendszere, a későbbi korok számára az adott korszakot jellemző korstílus”* (Kapitány – Kapitány 2014) A mai fejlett társadalmak gazdasági berendezkedése *„a haszonelvvel, a versenyesszéménnyel, a piac illetve a pénzgazdaság preferenciájával, az individualizmussal, a siker kultuszával”* jellemezhető. *„Amikor a modern piacgazdaság térhódítása illetve egyértelmű uralma a mainstream, akkor többnyire ezek az elvek is uralkodónak tekinthetők.”* (Kapitány – Kapitány 2014) Ekkor tehát az életpálya-modellek igazodnak stratégiai szempontból a domináns rendszerhez. Viszont minden rendszer kitermeli azokat a csoportokat, melyek nem szeretnének betagozódni a többségi társadalom által diktált normák rendszerébe, jelen esetben a kapitalizmus gazdasági modelljébe. Ők alternatív stratégiákat dolgoznak ki a túléléshez a siker és profitorientált fogyasztás-központú modell helyett. Ezzel vállalva egyfajta marginalizálódást a társadalom főáramától. Más elvrendszerek mentén, más értékekkel, más gondolatokkal, emberi viszonyulásmódokkal rendelkező egyének csoportok így alakíthatnak ki egy rendszeren belüli rendszert, melyben bár a mainstream társadalom

jogszabályait betartva, próbálják érvényesíteni saját céljaikat. A mainstream és az alternatív életstratégiák minden társadalomban fellelhetők, és ezek egymást kiegészítve alkotják a kultúrák teljességét. Ha jól működik egy közösség, akkor megtalálható a marginalizált csoportok haszna is a közösség egészére nézve. A hasznosság fogalma számos fiatal kortárs képzőművésznél egy centrális gondolat, szeretnének szerepet kapni véleményükkel a társadalomban, hasznos tagjává válni annak. Több interjúalanyomnál is megfogalmazódott művészi credo-ként, hogy ne csak esztétizáljon, de valami olyat alkosson, ami hasznára válik az embereknek, mint művész a saját eszközeivel segítsen az embereknek. Ezzel nem általánosítás a célom csak jelezni, hogy ilyen tendenciákkal is találkoztam az általam kutatott közösségekben. Egyik másodéves festő lánya Képzőőről például színezőket készített és vitt általános- és középiskolákba, hogy kiszíneztesse a diákokkal. Ez egy önkéntes akció volt részéről, és mint kifejtette nagyon jól sikerült a kezdeményezés. Volt, hogy hat órán keresztül színezte egy osztály a rajzait. Ezen felbuzdulva más közösségeknek is szívesen tart majd kreatív foglalkozásokat, amellyel szeretné a művészeti látásmód, a művészet és a kreatív gondolkodás felé nyitottabbá tenni az embereket. A művész „szerepét” és a művészet eszközeit felhasználva szeretne segíteni az embereknek és adni nekik valamit saját magából, hogy jobban érezzék magukat, boldogabbak legyenek. Ezek a gondolatok lehetőségét képezik egy „híd” kialakulásához, mely összeköti a művész-társadalmat a társadalom mainstream szegmensével. Szintén ugyanez a festő hölgy mondta, hogy neki nem az a célja, hogy „gazdag emberek falára” fessen szép tájképeket, hanem, hogy valami hasznosat csináljon, mint művész. Mert egy művész nemcsak festeni tanul meg az egyetemen, hanem megtanul az ott eltöltött öt év alatt egy látásmódot, technikákat és legfőképpen egy gondolkodásmódot, melyet továbbadni is cél lehet egy alkotónak. Ez a cél pedig nem csak az alkotásban teljesedhet ki, hanem akár az oktatásban akár a művészettel való foglalkozásban is, melybe bevonhatók a társadalom különböző területeiről érkező emberek.

Munkám során kerestem a politikai művészet szemszögéből ezeket a kapcsolódási, érintkezési pontokat és megpróbálok rávilágítani a közös platformokra a morálpolitikai célok terén a budapesti terepeken.

Interjúelemzés

Vállalhat-e tisztán politikai irányultságú szerepet egy művész? Mennyire fontos ma egy művészeknek a társadalmi szerepvállalás? A társadalmi és a közösségi művészet milyen véleményformáló erővel bír a mai budapesti közegben? Tud-e politika-semleges térben létezni? Mennyire aktív ma a politikai művészet Budapesten? Ilyen kérdések foglalkoztattak az interjúk során, valamint ezek kerültek kibontásra tágabb értelemben, határelmosódások művészet és 'élet' között, valamint a művész és a társadalmi szereplő között.

Interjúalanyaimat tudatosan azon művészek köréből választottam, akik foglalkoznak politikai művészettel, tehát alkotnak politikai témájú, politikai üzenetet tartalmazó műveket. Ez ma Magyarországon, mint kiderült, nem egy széles közeg, és a fiatalabb művész generáció már nem is igazán kíván efelé orientálódni. Ennek persze sok összetevője van, de mindenekelőtt érdemes kiemelni, hogy ma már pusztán a művészeti tevékenységből egy művész nem tudja fenntartani magát, így alternatív életpálya-modelleket kell találnia. Ebbe pedig nehezen fér bele olyan művészeti irány, mely egyáltalán nem a kereskedelmi szektort célozza meg, tehát nem eladásra szánt műveket készít, hanem provokál, kritikát fogalmaz meg az aktuálpolitikának. A válaszokból elég egyöntetűen kiderült tehát, hogy ezek a művészeti csoportosulások, melyek a politikai üzenet-megfogalmazást, és társadalmi szerepvállalást tűzték ki célul, egy, a művészeti áramlattól kissé perifériára szorult közösséget képviselnek.

A mindenkori gazdasági helyzetben nagy merészségre vall, ha valaki direkt, és szembeütően szembe megy a kormánnyal, ennek hangot adva közterületen, még ha ez békés, erőszakmentes akció következménye is. Jellemző az alkotókra, hogy nem hagyományos platformokon dolgoznak, hanem használják a 21. században elterjedt új művészeti médiumokat, és hangsúlyos szerepet kap a performance, valamint az ehhez kapcsolódó fluxus-művészet is. Ezek olyan kifejezőmódok, melyben az alkotó teste és egész személye részesévé válik az alkotásnak és közvetlen kapcsolat alakul ki a befogadó közönséggel. Ezzel egy kommunikációs tér jön létre, mely a klasszikusabb művészeti ágaknál⁴² nem volt lehetséges. Ennek segítségével a művész a saját eszköztárát használva már képes megszólítani az embereket, a célközönséget, akinek az üzenetet átadni szeretné,

42 Itt a klasszikus képzőművészet olyan fő ágaira utalok, mint a festészet és a szobrászat, valamint a kisleptika.

ugyanakkor válaszra is lehetőség születik a közvetlen interakció és személyes tapasztalás következményeként.

Itt tartom érdemesnek megemlíteni Monhor Viktória (intermédia művész, Magyar Képzőművészeti Egyetem) véleményét az általa készített performance-ról az Eleven Emlékműnél, a Szabadság téren.⁴³ Számára fontos a közönség reakciója, főként a köztéri nagyobb kaliberű akcióknál. A reakció minősége változó lehet és kiszámíthatatlan is. Beszámolója szerint egyik járókelő hölgy befogta a száját és megrángatta a fejét az akció vége felé, majd egy másik hölgy megpróbálta az előbbit eltávolítani. A reakciók ebben az esetben közvetlenek voltak, és a performansz pillanatában és helyén történtek meg. A művészt a későbbi visszacsatolás is érdekli, mely az akcióra később reflektálók által jön létre.

A művészt mint olyan motiválja, és egyben megszólalásra készíti a néző, legyen akár előadó akár képzőművész. Ebben a munkámban kizárólag képzőművészekkel foglalkoztam, akiknek nem a testük az egyetlen kifejező felületük, és pont ezért tartottam érdekesnek, hogy bizonyos ügyekhez mégis ezt tartják a legadekvátabb kifejezőmódnak.

A társadalom és a művész kapcsolata ma sok esetben determinálódik az által, hogy ma nem igazán kap szerepet a kortárs művészet a galériák és a múzeumok falain kívül; itt főként a befogadói oldal találkozására gondolok a műalkotásokkal. Léteznek persze kezdeményezések, kivinni a közegekből publikus terekbe (köztéri szobrok, épületfestészet esetében, ill. művészeti fesztiválok ahol vendéglátóhelyek falaira lógnak alkotásokat rövidebb ideig), de ezek individuális darabok, installációk és nem egy művészi kiállítás mértékű megmutatkozás. Továbbá ezalatt a művészet azon intézményes formáit értem, tehát mindazokat a művészeket és műalkotásokat, amelyek a képzőművészet intézményes keretrendszeréből kerültek bele a művészeti közegbe, értem ezalatt a Magyar Képzőművészeti Egyetem oktatásában részesült alkotókat.⁴⁴

43 Monhor Viktória performansa az Eleven Emlékműnél a Szabadság téren: <https://coub.com/view/3ma7p>

44 Intézményes kereten belül ebben az esetben a Magyar Képzőművészeti Egyetemre utalok, mivel az általam kutató csoport tagjai innen kerültek ki. Az, hogy utána milyen galériánál és egyéb intézménynél próbálnak elhelyezkedni az már egy további lépés, de nem tartozik ide. Az FKSE pont egy ilyen liminális szervezetet képvisel az egyetem és a művészet egyéb intézményes formái között, hogy a fiatal művész bent tudjon maradni az intézményes keretrendszerbe. Tudjon pályázni, megmaradjon körülötte egy biztonságot nyújtó, baráti közeg, melyből el tud majd indulni művészi pályáján.

Jelen dolgozat keretein belül eltekintenek a tömegkommunikáció és média szerepétől a vizuális anyagok terjesztésében, megosztásában. Legfőképpen azért, mert a monitor és televízió képernyő által közvetített művészeti tartalom, nem azonosítható a személyes tapasztalás élményével, az érzékelés személyességével. Egészen más érzékelési folyamatot biztosít az a cselekvés, mely során a befogadó pár másodpercet (videó esetén 2 perc is lehet maximum, amit egy adott videó-munka szemlélésére szán jelenlegi felmérések szerint) tölt egy mű szemrevételezésével, feldolgozásával. A közvetlen kapcsolat hiánya így a képek sokaságát a monitor képernyőn megjelenő tömegfogyasztás egyik tárgyává degradálja. Sármány-Parsons Ilona (művészettörténész, egyetemi docens CEU, Universitát Wien) 2015 november 4-i a CEU-n tartott leköszönő előadásában úgy foglalta össze 40 éves oktatói és kutatói tevékenységét, hogy nagyon sajnálja, hogy „*ma már létezik egy olyan generáció, akik tagjai nem tudnak különbséget tenni egy reneszánsz és egy modern alkotás között, mert egyszerűen nem érzik a stílusbeli különbséget a művek között.*” Ez nagyrészt az internet és a közösségi megosztó hálózatok által közölt korlátlan és szelektálatlan tartalomfogyasztásnak is köszönhető (több más a 21. század fejlett európai társadalmában fellelhető változás mellett).

A kortárs művészet sajátja a meg-nem-értettség problematikája és ez még inkább igaz, ha ezt párhuzamba próbáljuk hozni akár a 150 évvel ezelőtti, akkor még nem „konceptuális” művészeti célkitűzésekkel. Ma az, aki nincs benne a „művészeti térben”, akár mint alkotó, akár mint szervező, tanár, kurátor, rendszeres kiállítás-látogató, az nehezen tud azonosulni és értelmezni ott zajló eseményeket. Itt tartom fontosnak Német Szilvia művésztörténész, kurátor véleményét szemléltetni a mai helyzetről. Arra voltam kíváncsi, kihez jut el ma a kortárs fiatal képzőművészek alkotása tehát, hogy mennyire tudják elérni a közönséget munkáikkal? Erre informátorom így válaszolt:

„Az OFF-Biennále is elméletileg ezt a célt tűzte ki, hogy látható legyen olyan emberek számára is, akik nem foglalkoznak ezzel napi szinten. Viszont nincs benne abban a kulturális palettában, ha éppen döntenek, hogy hova menjenek, színházba, vagy moziba, vagy kiállításra. Akkor a kortárs kiállítás az nincs benne ebben a szórásban. Az OFF-on is az derült ki, hogy igazából nem, vagyis csak azokat a köröket, ugyanazokat az embereket tudják újra és újra előállítani mint közönség. Szerintem egyrészt ennek van egy olyan oka is, persze erről is már ezerszer szó volt,

meg közhely-szerű, hogy maga az a kódolt marketing-csomag, amiben eladjuk úgymond, mindig belső összekacsintásokra ad alkalmat és sokszor úgy kezdjük a megfogalmazást, hogy számunkra se legyen unalmas, meg hogy értsek azok akiknek ez szól (belső közeg). De valószínűleg még mi benne vagyunk ebben, és tudjuk, hogy mi mihez képest helyezkedik el ebben a struktúrában... de hogy nem feltétlenül ilyen egyértelmű másoknak... tők felfoghatatlan sokszor, hogy miről van szó, miért, kik ezek az emberek, és miért van idejük ezzel foglalkozni. Ilyen kritikát is sokszor kaptunk, hogy tényleg nektek ilyenre van időtök?”

„Egyrészt persze mindig panaszkodunk, hogy csak magunknak csináljuk stb.. Ugyanakkor szerintem nehéz lejjebb adni abból a standardból, amit megszoktál, vagy amit úgy gondolsz. Mi is, amikor stencilizünk egy kiállításra, pl. a Cross Talk-nál fújtuk, hogy mikor lesz a fesztivál, de igazából az, hogy Cross Talk se mond senkinek semmit és ez szörnyű. Már az is annyira kódolt, hogy ha el se tudják olvasni, vagy ha mondjuk ki tudják venni, akkor se tudják megfejteni, csak azok, akik már alapvetően ismerik” – Német Szilvia művészettörténész, kurátor

A politikai művészet ebből a szempontból lehetne egy árnyalattal könnyebb szituációban, lévén aktuális, a társadalom minden részét érintő történésekre reflektál. Emellett olyan elvont fogalmakra is utal és alkot, mint a szabadság eszménye, a türelem, a megértés problematikája vagy az intellektus. Azonban itt is szembesülhetünk az értetlenség problémájával. Monhor Viktória performanszáról készült interjújában említést tesz az ellenkező oldal nemtetszéséről és arról is, hogy ennek milyen módokon adtak hangot ennek. A művész az *ellenkező oldalra* tett utalásában azokat a szélsőjobbos szimpatizánsokat emeli ki, akik az ilyen kezdeményezéseket rögtön a liberális baloldali eszmék terjesztésének veszik, és azonnali ellenállást, nemtetszést tanúsítanak, mielőtt még megpróbálnák megérteni, miről is szól az esemény. Ilyen reakciókkal találkozott az alkotó az említett performance-a esetében is egy köztéren.

Megkérdőjeleződött benne, hogy van-e egyáltalán értelme még ezt csinálni, részben a félelem, részben a befogadó fél érdektelensége kapcsán. Ezeket a kérdéseken mindenképpen érdemes elgondolkozni, mivel a művészt adott esetben demotiválhatja a reakció milyensége. Ha nem kap visszajelzést, az sem előremutató, produktivitásra serkentő hozzáállás, viszont az erős ellenreakció a megérteni akarás hiányában sem biztató hozzáállás. Egy másik fiatal intermédia művész erről a befogadói hozzáállás ál-

tal „irányított” alkotásról azt nyilatkozta, hogy őt ez nem érdekli, mármint az is jó, ha látják az is jó, ha nem, neki az a fontos, hogy kiadja magából, ami benne van, eszik, nem eszik, nem fontos, nem az a lényeges az egészben. Ez is egyfajta nézőpont! Felmerül, hogy miért is ez a nemtörődomség kétségbeesés, a meg nem értettségből fakadó válasz reakció, vagy csak önző művészi kifejezőmód. Véleményem szerint minden művész vágyik a sikerre, vagy ha nem is arra de legalább annyira, hogy figyeljenek rá, megnézzék a munkáikat. Így inkább egy védekezőst vélek felfedezni alanyom mondanójában, melyet az aktuális helyzetre tett reakcióként értelmezek.

Következő interjúalanyomnál, KissPál Szabolcsnál (képzőművész, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Intermédia szakának egyetemi docense), nagyobb fokú saját indítást vettem észre munkásságából. Észrevételezte a közte és tanítványai közt felmerült generációs különbséget, a tenni akarásban, a merészségben, valamint az összefogásban a művészet közös ügyeiért. Informátorom véleménye szerint nem könnyű ma ezeket az ügyeket összefogni és a közösség együttes erejével fellépni értük. Ez gazdasági okokra is visszavezethető, viszont sok más, ennél összetettebb dolog is állhat ennek hátterében. A művészet mint olyan, természeténél fogva individuális folyamat, főleg ha a művész mint egyéni alkotó szerepéről beszélünk, aminek a társadalmi szerepvállalás nem mindig egyértelmű része. Viszont a ma Európában már igen nagy népszerűségnek örvendő *társadalmi művészet* egyértelmű célja a művésznak aktív társadalmi szerepvállalása a művészet saját eszköztárát felhasználva. Interjúalanyom ilyen alkotásokat hozott, és folyamatosan hoz létre, az általa társalapított csoportban, melynek sok köztéri megjelenését láthatták Budapest lakosai. Ezek célja a művészet eszközeivel, művészek részvételével megszólítani az embereket, és egy párbeszéd kialakítása a közös, és saját ügyek megoldása érdekében, valamint természetesen a pusztá figyelemkeltés, és elgondolkodtatás is. *„De van olyan helyzet, amivel nem lehet nem foglalkozni, és úgy gondolom, hogy a performatív helyzetek azok ilyenek. Ezek a gyakorlatok, ahol a performativitás felerősödik, tehát általában érintkeznek egyéb aktivista gyakorlatokkal, vagy azok az eszköztárával és vannak különböző radikalitási fokai. És hogy ezt milyen kombinációban, hogyan használják, hogy a performance mikor válik szimbolikus performance-ból, valós aktussá, az általában helyi konkrét döntés kérdése” – KissPál Szabolcs, egyetemi docens, Magyar Képzőművészeti Egyetem*

Kép 1. fotó: Csoszó Gabriella / FreeDoc - Pénzeső a Vigadónál akció dokumentációja, 2014.03.15.

Informátorom megkülönböztet pusztán kritikai fellépést, valamint aktív társadalmi jelenlétet, erre az egyik példa az Arc Kiállítás volt, melynek üzenete abban az értelemben fontos, hogy a társadalom egy részéhez eljut, mivel köztéren van, ismert stb. viszont az elgondolkodtatásánál, megmosolyogtatásnál tovább nem nagyon tud jutni a közlési szándék. Ezzel szemben az informátorom által szervezett köztéri performance-ok, (melyet a csatolmányban mellékeltem), egy direkter üzenetet hordoznak, és bár időben nem tartanak sokáig, és azokhoz jut el legközvetlenebbül, akik ezt a helyszínen személyesen látják, mégis erősebb üzenetet hordoznak. Ezekhez a munkákhoz nagy merészség is szükséges, valamint, hogy valaki tudatosítsa magában, hogy szürke terepen mozog ezekkel az alkotásokkal, melyek nem pusztán művészet és nem is egy demonstráció elemei, hiszen egyik kategóriába sem lehet egyértelműen behelyezni őket. Olyan attitűdök, melyekben érvényesül e közeg véleménynyilvánítása az aktuálisan regnáló hatalomról, egy üzenet, mely ily módon próbál érvényesülni, hangot adni gondolatainak, többkevesebb sikerrel. A társadalom egy olyan szegmenséről beszélhetünk itt, mely a „mainstreamtől eltérő életpályát folytat” (Kapitány – Kapitány 2014).

„Én abban hiszek, hogy a művészet képes arra, hogy beavatkozzon konkrétan, és tevőlegesen, ezt nevezem intervenciónak. Nem csak tematizál kérdéseket és kritikával illet, és például egy olyan plakátot mutat, amire azt mondjuk, hogy aha, összekacsintunk, értjük, elmondjuk az ismerősnek, és esetleg mémmé válik a facebookon. Ez még igazából nem éri el a beavatkozás szintjét. Valamennyire ilyen köztes szürke zónában mozog az ARC. Nyilván vannak kritikus gondolatok, de ha még 10.000 ember látja is, a határfoka viszonylag kicsi... Vannak ilyen különbségek a kritikai pozícióban is. Én úgy gondolom, hogy bármelyik kritikai pozíció érvényes, de én személy szerint a radikálisabb verziókban hiszek”. – KissPál Szabolcs, egyetemi docens, Magyar Képzőművészeti Egyetem

A performance-művészet mellett az képzőművészet területén is fontosnak tartottam a politika és művészet kapcsolatát megvizsgálni. Pálinkás Bence György doktorandusz hallgató (harmadik interjúalanyom) a Képzőművészeti Egyetemen, kutatási területe a *Társadalmi művészet helye a társadalmi szerződésben*. A vele készített interjúm során számos olyan terület felmerült, amely a társadalom és a művészet, művészek viszonyát boncolgatja. Főként mivel az ő irányvonala szorosan összefügg a politikai művészet műfajával, ő is ebben alkot. Alkotásaiban egy olyan vonalat próbál bemutatni, mely a mai

magyar politikai művészettel foglalkozó alkotóknál nem jellemző. Egy más nézőpontból, más attitűddel reflektál az aktuálpolitikai helyzetre, ezáltal szélesebb társadalmi közegnek próbálja alkotásain keresztül prezentálni véleményét. Ezzel a látásmóddal kisebbségben vannak a "művész társadalomban", mivel vannak általánosabbnak mondható, és szokványosabb megközelítési módok, melyek kizárólag a hasonlóan gondolkodó közönséget célozzák meg. Elmondása szerint az ő kísérletezésük arra irányul, hogy tágítsák ezeket a határokat és a befogadók részére árnyaltabbá és megközelíthetőbbé tegyék az általuk boncolgatott témákat. Hidak építése a különböző politikai nézeteket vallók között lehet egy céljuk munkáikkal.

"A társadalmi művészetről az előző generáció magyar művészei másként gondolkodtak. Volt egy politikai művészetnek nevezett dolog, az előző rendszer avantgárd, underground dolgai. De nekem az szerintem, nem tekinthető politikai művészetnek a szónak abban az értelmében, ahogy azt mi használjuk, nem foglalkozik társadalmi kérdésekkel, hanem alapvetően politikai szimbólumokkal foglalkozik. És ez szerintem komoly különbség a kettő között. Viszont az utóbbi időkben, a nemzetközileg elfogadott társadalmi művészet fogalomnak volt egy expanziója. És emiatt ez a fajta cselekvésközpontú, vagy aktivista művészet, hangsúlyos dologgá vált, de emellett erős maradt egy ilyen tárgykészítő praxis is. A kettő között nálunk valamiért mintha konfliktus, egy szemléleti ellentét lenne. Ez azt eredményezi, hogy ha valaki úgy csinál politikai művészetet, hogy nem aktivizmust mint művészetet csinál, azt aki tárgykészítéssel foglalkozik, vagy művészeti kérdésekkel okoskodásnak bélyegzi, akik viszont társadalmi művészettel foglalkoznak gyávanak vagy megalkuvónak." – Pálinkás Bence György, doktorandusz hallgató

A Pálinkás Bence társadalmi témájú alkotásai, erős politikai üzenetet hordoznak, lévén reflektálnak az aktuálpolitikai helyzetre, és ami még külön figyelmet érdemel mindezt egy elég újító aspektusban. A cél számára a megértés, illetve a párbeszéd megteremtése politikai vagy ideológiai oldaltól függetlenül, és így egy működőbb modell kreálása a problémamegoldásra. Előző kiállításán a Budapest Galériában ezt az összhatást tűzte ki célul, hogy olyan emberek se fordítsanak élből hátat a munkáinak, akik esetlegesen nem egy politikai véleményen vannak vele. Elmondásából ítélve ez a cél sikerrel járt. Mivel tehát nem a szembeállítás, hanem több történeti példán át történet-elbeszélés, véleményformálás volt az anyag fókuszpontjában, nem az

egyértelmű ellenállás lett az eredmény. Szerinte érdemes ezt a vonalat tovább vinni, hiszen a művész célja a megszólítás, a műveken keresztüli kommunikáció, mely a befogadó szerepének hangsúlyozásából is áll!

Nincs művészet, mely validitását önmagából nyeri, a művészetnek mint olyannak mindig is szüksége volt, van, és lesz a befogadók kritikájára, elismerésére, befogadására, hiszen ez a művek létrejöttének egyik motívója. Nincs ez másképp a politikai művészettel sem, sőt ha mondhatom, hatványozottan igaz rá. Hiszen egy társadalmi ügy feldolgozása még inkább közönségre vár, vágyik a megmutatkozásra, a párbeszéd generálására. Ezért a harmadik interjúalanyomnak igazából nincs annyira könnyű helyzete, ha a galériák falán kívül nem tudja szerephez juttatni az alkotásait. Egy korábbi munkáját a Tihanyországot, mely köztéren volt Tihanyban, nagyobb közönségnek volt módja megtekinteni, így az nagyobb véleményformáló erővel bírt.⁴⁵ *"Tihanyban a Piski sétányon, ahol a két távcsövekkel meg lehet nézni a Balatont, oda tettünk ki kis dobozokat, amikben rajzok voltak, és fejhallgatóval lehetett hallgatni történeteket, amiket gyűjtött helytörténeti anyagokból csináltunk. Országos jelentőségű helyi eseményekből. Az egyik történet az volt, hogy 49-ben a szabadságharc bukása előtt kicsivel kitalálták, hogy a Tihany-félsziget végén, tehát ami összeköti a szárazfölddel, egy nagy árkot ásnak, és oda vonul vissza minden magyar csapat, és az lesz a pici szabad Magyarország. Ilyen történeteket mutattunk és ezekről próbáltunk beszélgetéseket kezdeményezni az arra jártak turistákkal."* – Pálinkás Bence György, doktorandusz hallgató, Magyar Képzőművészeti Egyetem

Ez az idézet rávilágít arra, hogy bár a reflektálásról nincsenek pontos adataim, de sokan megnézték a dobozokat, és ezáltal elgondolkodhattak ezeken a témákon, ez már előremozdítása egy ügynek, mely egyébként nem jutott volna el a közönséghez. Az, hogy ez most politika vagy művészet, másodlagos abból a szempontból, hogy ez a módszer helyzetből kifolyólag hatásosabban el tudja érni az embereket, mint egy galériás esemény egy zártabb közönségnek. Tehát a politikai célzat lehetőségét magában hordozza, ha nem is ezzel az akcióval, de a dobozokban gondolatilag erősebb tartalmak is helyet kaphatnak.

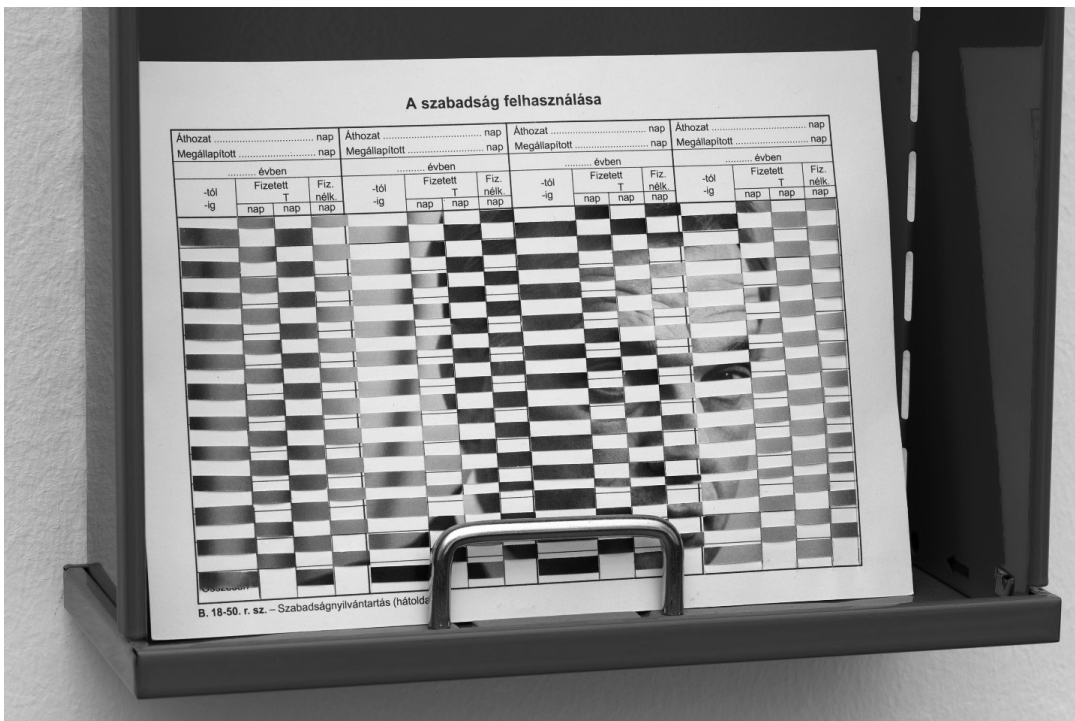
Eperjesi Ágnes, aki aktívan jelen van a budapesti művészeti életben valamint a Magyar Képzőművészeti Egyetem, Intermédia szakának adjunktusa,

⁴⁵ <http://pbgy.tumblr.com/tagged/memoscope>

Kép 2. Barna Orsolya, Pálinkás Bence György, Zsámboki Miklós: *Tihanyország*, 2014.

Kép 3. Eperjesi Ágnes: *A szabadság felhasználása 1-10.* / *Practical Issues of Freedom 1-10.*, Hivatalos formanyomtatvány, fotó, szövés, irattartó fiók / Official form, photo, weaving, file folder drawer, 2016.

számos alkotásával a véleményformálást, és bizonyos számára aggasztó társadalmi szituációk kibontását, ill a figyelemfelkeltést célozza meg ezekre a témákra. Arra a kérdésemre, hogy neki milyen terület inspiráló mint alkotó, ill. hogy milyen témákkal foglalkozik a következőket mondta: *„Mindig azzal foglalkozom, ami kitölti a horizontomat, ami kérdések felvetésére és aktivitásra kész. Ez most nagyon erősen a politika. A közélet fontos és mindig érdekelt, de azt hiszem, szívesen élnék olyan országban, ahol a közélet hat a politikára; ahol olyan jól mennek a dolgok, hogy nem is tudom, ki a miniszterelnök. Most nagyon nem ilyen a helyzet, és ez erősen kihat a mindennapjaimra.”* Munkái között sok erős társadalmi tudatosságot tükröz, és erős üzenetet hordoz. Számomra mint a többi interjúalanyomnál, nála is érdekes volt megtudni, hogy mennyire képes az üzenetével célt érni, tehát a célközönségéhez eljutni a műveivel. *„Nem tudom, hogy kihez jutnak el a munkáim és nem tudom, hogy eljutnak-e e azokhoz, akikhez szeretném, hogy eljussanak.”* (Eperjesi Ágnes) A radikalitás fok és a performanszokban rejülő erőről ő is fontos szempontokat emelt ki. Érdekes volt összehasonlítani ugyanazon közegben aktívan alkotó két hasonló korosztályú művész és egyben tanár véleményét a művészeti akciók hatásköréről. Ki hogyan méri a hatásosságot, ill. kinek mi a célja. Eperjesi Ágnes a következőket gondolja a performatív eseményekről: *Egy galériába tényleg csak azok mennek el, akik célzottan oda akarnak menni. A köztér ebből a szempontból nyitott. Mégis kell még valami más is azon kívül, hogy a művész egyszerűen kiáll és megcsinálja az eseményt. Dokumentáció, média, mindenféle szintű értelmezések. Ez utóbbi eléggé hiányzik nálunk, pedig pont az értelmezések révén lehet kapcsolatba kerülni a közönséggel”.*

A művész politikai szerepét illetően Ágnes említette, hogy jelen periódusban nem igazán tudja kizárni azt, ami körülötte történik, mivel intenzíven érzi, hogy a politika behatol a mindennapjaiba. Ezáltal a műveiben is megjelenik az erre való reflektálás, a saját véleményének a leképezése. Valamint a jelenlegi MMA által generálódott szakmán belüli megosztottságtól sem tudja függetleníteni magát. Úgy érzi, hogy állást kell foglalnia, és véleményt alkotni az őt és az egész szakmát érintő kérdéskörben. Bár állítása szerint egy művésznak nem feltétlenül ez a dolga, azaz a politikai művészet nem a művészi kiteljesülés egyetlen útja, de az fontos, hogy az alkotói reflexiók foglalkozzanak a közélettel. Az MMA-val való viszonyára Ágnes így reflektált az interjúnk során: *„Próbálok az MMA-tól nagyon távol*

tartani magam, mert elfogadhatatlan dolognak tartom, felháborít, hogy létrehozták, hogy létrejöhet. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a Mücsarnokban való kiállítás nem jöhet szóba, és az sem, hogy az MMA-hoz pályázzak. Vagy hogy az MMA-t bármilyen tudatos tevékenységgel legitimáljam. Nagyon nyomasztó viszont az a tudat, hogy az MMA egyre mélyebben és teljesen átláthatatlanul szövi át a szcénát, és nem tudható, mikor és hogyan kerül az ember a hálójába” (Eperjesi Ágnes, képzőművész, egyetemi adjunktus). A politikusok és a képzőművészet kapcsolata szintén egy fontos kérdés volt számomra. Meg szerettem volna érteni, hogy mennyire jut el a művészek üzenete a politikában aktívan résztvevőkhöz. KissPál Szabolcs az akcióit sikeresnek és hatásosnak érzékelte, még Monhor Viktóriát inkább elgondolkodtatták a performanszára született reakciók az Eleven Emlékműnél. Eperjesi Ágnes tapasztalatai a következők voltak a politikusok reflektálását illetően: *„Az értékalapú kritikát magukra veszik, mint az emberek általában. De ha ők maguk megjelennek a műben, ha ábrázolva vannak, ha felismerik magukat, azt szerintem inkább szeretik. Még akkor is ha ironikus. Ez számomra pont a politikusi kvalitás hiányát és a narcisztikus személyiségek politikabeli térnyerését mutatja.”* Ágnes véleményéből kitűnik, hogy nem feltétlenül úgy jut el a művész üzenete a politikai döntéshozókhoz, ahogy az tervezve lett, így a határfok is nehezen mérhető. Ugyanakkor egy művész feladatának, ha nem is köteletségének érezheti a folyamatos kritikus hozzáállást a politikára, mint egyéb más társadalmi területekre. A hatás nem feltétlenül direkt és azonnali, de hosszútávon, akár váratlanul is generálhat folyamatokat a véleményformálók részéről is.

Konklúzió

A művészet és politika témájának általam vizsgált aspektusaira a dolgozat keretében nem kívánok egzakt válaszokat találni. Azonban ezeket az eseteket, informátorokat, ill. eddig a csoportomban megszerzett és kialakított háttértudást figyelembe véve igyekszem konklúziókat kialakítani. Az arra irányuló kérdésem, mely a művészet politikára gyakorolt hatására irányult, e keretek között részleges eredményekhez vezetnek. Viszont az megfogalmazódott az interjúalanyaim részéről, hogy bizonyos fokú radikalitás-fok eredményezhet válaszreakciókat, és megfontolásra készíthet döntéshozókat. KissPál Szabolcs szavaival élve: *„Én abban hiszek,*

Kép 4. Eperjesi Ágnes: *Home*, object 2016.

hogy a művészet képes arra, hogy beavatkozzon konkrétan, és tevételesen, ezt nevezem intervenciónak. Nem csak tematizál kérdéseket és kritikával illet, és például egy olyan plakátot mutat, amire azt mondjuk, hogy *aha, összekacsintunk, értjük, elmondjuk az ismerősnek, és esetleg mémmé válik a facebookon. Tök jó! Sok emberhez eljut, gondolkodnak, nagyon helyes. de még igazából, ez nem éri el a beavatkozás szintjét.*” Itt fontosnak tartom kiemelni a csoportban rejlő erő szerepét, mert a tömeges megmozdulások nagyobb határfokkal bírnak az adott területen. Ez részben azért lehetséges, mert a tömeges megmozdulások ereje már ismert, tüntetések, felvonulások által, és így egy művészeti megmozdulás is sokkal erőteljesebb és komolyan vehetőbb, mint egy individuális szereplés. Ez azért is lehet, mert az emberek azt érezhetik, ha egy közös ügy mögé többen felsorakoznak, akkor az már több embert érint, tehát több embernek a közös problémájáról van szó, melyet már talán érdemesebb számításba venni, vagy legalább elgondolkodni rajta, miért is foglalkozik ennyi ember egy bizonyos problémával. Mindamelllett a tömegdemonstráció a hatalom és a politika eszköze is, képes félelmet és kontrollt generálni a sokaságban rejlő erő által. Egy embernek mindig könnyebb nemet mondani, mint egy csoportnak, hiszen az még nem feltétlenül jár következményekkel. Ezek a művészeti kezdeményezések az alkotó művész részéről sikeresnek bizonyultak mindkét interjú-alanyomnál akik ebben a közegben alkotnak (performance és fluxus művészet). KissPál Szabolcs véleménye a művészeti akciókról: *„Nyugat Európában kb. az utóbbi 10-15 évben nagyon megsaporodtak az olyan alternatív színházi gyakorlatok, amelyek valós térben történnek. Nem tudod eldönteni elsősre, hogy színház, vagy valóság amit látsz, valójában egy színházi előadás, ami a valóságba van ágyazva. Egyrészt a performatív elemnek nyilván van egy ereje, másrészt meg a médiaprovokációnak van egy ereje, hiszen ha például a volt köztársasági elnöknek kell átlépni egy utcán fekvő, műpénzzel a szájában teltömött emberen, az azért olyan erős kép, ami médián keresztül mémesedik, és nagyon erősen tud hatni. ...és nemcsak a nézőkre, hanem azért az MMA-ra, meg az egész kulturális kormányzatra is hatott. Ezt azért nem lehetett figyelmen kívül hagyni. Ellentétben egy olyan kritikával, mint az ARC ahol pl. valaki leírja, hogy Orbán geci..., hát jó, az egész média erről szól, és amúgy nem tudjuk...?”*

Ezeket az akciókat nem érdemes összehasonlítani egy direkt politikai tevékenységgel, mert más az eszköztáruk, de fellelhető hasonló módszerek

használata a művészet eszköztárán belül. A politikával szemben az alkotók a valós, hiteles véleményüket formálják meg, mutatják be az ilyen akciók során is, mely erőszak mentes közegben történik, többnyire esztétikai elemek felhasználásával. A manipulálás itt a vélemény szabadság és az önkifejező erőben vetett hit váltja fel, mely ha viszonyítani szeretném lehet kevésbé hatékony, mint egy direkt politikai tevékenység, de nem is pont ugyanazok a céljai. Eperjesi Ágnes szemszögéből a 2016-os Hazahaladás című kiállításának megnyitó beszédén Krusovszky Dénes költőtől az alábbi idézet jól összefoglalja a művészet és a politika kapcsolatát: *“Véletlenül sem akarom azt mondani, hogy a kiállítás egésze csak politikai kérdésfeltevései felől közelíthető meg. Vezethetnek hozzá más utak is, s bizonyos szegmensei akár politikától függetlenül is felfoghatók nyilván. Ám az egész egyben éppen azáltal válik hitelessé, hogy (Eperjesi) nem szétválasztani igyekszik a két komponenst, hanem momentumról-momentumra amellet érvel, hogy a művészet és a politikum kölcsönösen feltételezik egymást, és nem állnak alá-fölé rendelő viszonyban. Kizárólag a párbeszédként elképzelt, nyitott művészet képes aktuálisan rákérdezni a legforróbb kérdésekre, nyelvet találni hozzájuk, s akkor is érthetően megszólalni, ha állításai többféleképpen is értelmezhetők.”⁴⁶*

Arra a kérdésemre, hogy mennyire jut el a művészek üzenete alkotásaikkal a befogadókhöz, szintén nem egyértelmű, viszont mindenképpen érdemleges válaszok születtek. Hiszen aki ebben a művészeti közegben mozog, és ilyen céllal alkotásokat hoz létre, meg tudja találni azokat a csatornákat, melyekkel (akár egy rövid időtartamra is egy performatív aktus esetén) eljut a közönséghez. Erre a Pálkás Bence György interjúalanyom válasza elég tipikusnak mondható a közegben: *„Az, hogy nagyobbhoz, az nem feltétlenül, de az, hogy a művészekon kívül mások is, az igen!”*. Továbbá KissPál Szabolcs tapsztalata is figyelemre méltó: *„Ilyen volt anno a Szabad Művészek kezdeményezés - nem tudom, mennyire ismered... Ennek jómagam is nagyon aktív résztvevője voltam, az MMA-nál botrányokat szerveztünk, rendőrökkel meg egyebekkel vitettük el magunkat, tiltakoztunk. Akkor volt az Összefogás a kortárs művészetért, ami szintén kb. Szabad Művészek plusz Tranzit Akciónapok közös akció volt: amikor a Ludwig Múzeumot elfoglaltuk tiltakozásképpen 12 napra 2013-ban, ha jól emlékszem tavasszal. Az*

46 Krusovszky Dénes megnyitó beszéde, Eperjesi Ágnes *Hazahaladás* című kiállítása elé, 2016.04.18, forrás: <http://capacenter.hu/krusovszky-denes-menyitobeszede/>

egy erőteljesebb szerveződés volt, valamivel hosszabb folyamat, több hónapon keresztül havi rendszerességgel voltak találkozónk, amelyeknek az volt a lényege, hogy összehozzuk a kortárs művészeti szcéna szereplőit, és párbeszédet generáljunk. Azt kell mondanom, hogy csak viszonylagos sikerességgel működött. Talán az egyetlen pont, amelybe nagyon sokan be tudtak kapcsolódni az a Ludwig-fogalás volt, bár ott is valójában tíz-tizenvalahányan voltunk, akik 12 napon keresztül ott dekkoltunk a múzeumban. Időnként viszont megjelent 300 ember egy-egy eseményre, mert sok beszélgetés is volt. Tehát viszonylag sok eseményt szerveztünk, amelyek viszonylag sok embert megmozgattak, de aztán az is elhalt, eltűnt...”

A vizuális művészet szélesebb körű befolyásgyakorlásra és a vizuális közlésmódok hatásmechanizmusára vonatkozó feltevésem a politika mezején is generált számos meghatározást. Ezekből azt olvasom ki, hogy a válasz elég egyértelműen az ‘igen’ irányába húzódik, mellyel igazolva látszik, hogy aki csinálja, az nagyon motivált, és kellőképpen felméri a potenciális buktatókat és lehetőségeket az alkotások lebonyolításához. Az akció „értelmét” tehát nemcsak a befogadói közeg kvantitatív értékével egyenes arányban teszik függővé a művészek, inkább a megvalósulás sikerességének ütőerejéhez mérik (ez a ‘siker’-mérték egyénekenként változó, s az is, hogy ki mit könnyen el sikernek egy adott akciónál). Illetve nyilván fontos elemét képezi a pillanatnyi befogadói reakció (kiállításon, vagy köztéri performance esetén), valamint a médiavisszhang mértékei. „Az egyik ilyen akció, amit a Szabad Művészekből kinőtt egy másik csoport, amivel csináltuk 2014. március 20-án. Ez amikor a felújított Vigadó átadták az MMA-nak, és akkor ott volt egy ilyen viszonylag nagy láthatóságú performance-unk, rengeteg pénzt dobáltunk, meg lefeküdtünk a bejárathoz meg stb., és a rendőrökkel vitettük el magunkat. De elég sokáig ott fekvődtünk, és azt gondolom, hogy ötven-szer hatásosabb volt, médiajelenlétben és ezáltal egy bizonyos kritikus gondolat átadásában, mint az ARC összes plakátja együtt. Mert egyszerűen az más kérdés, hogy elfogadjuk vagy nem, de ha az ember erősen akar üzenni, akkor radikálisabban kell fellépni és akkor, ha tizenöt újság erről ír, meg három tv stúdió erről tudósít, akkor az azért eljut.” (KissPál Szabolcs, egyetemi docens MKE)

A művészek extrovertált karakterénél fogva erős késztetéssel rendelkeznek a körülöttük lévő történésekre való gyors reagálásra és kreatív adottságaiknál fogva ezeket meg is valósítják, ha módjuk van rá. A lehetséges korlátok sokkal kevésbé akadályozzák

őket ötleteik realizálásában, mint a nem művész kortársaikat. Egy jó művész nem „próbál” tenni, hanem csinálja, ha kell és nem a kifogásokat keresi, hanem megvalósítja az ötleteit. Több interjúalanyom értetlenül és csodálkozva nézett, amikor az alkotásnak az egzisztenciális feltételeinek a megléte felől érdeklődtem. Alkotni mindig lehet, a hordozó persze pénzfüggő, de kellő kreativitással az anyagi források nem szabhatnak határt egy művésznek, mint mondták. Mindemellett a média-visszhang is jelentős motiváló erőként hathat a további alkotásukra, egy ötlet továbbvitelére, ha részesülnek benne. Ez fokozottan érvényes az általam idézett három személy esetében, akik kifejezetten a politikai művészettel foglalkoznak munkásságukban. Szeretnének elindítani folyamatokat, melyek előreviszik az általuk képviselt irányzatokat. Doktorandusz informátorom szavaival élve: *„Engem most motivál, egy ilyen kiállítás létrehozásánál, mint ami volt a Budapest Galériában, hogy szerintem a művészet lehet egy nagyon alkalmas terep arra, hogy elképzelhetővé tegyünk nehezen elképzelhető dolgokat. Ebben az adott esetben egy gondolati játékot játszottunk. Olyasmivel nagyon sokan foglalkoznak, hogy a nacionalizmus egyrészt a jelenben milyen problémákhoz vezet, hogy mennyire meghatározott történetileg, és miért azokra a kérdésekre tud választ adni, ami a 19. században releváns volt, és ma meg miért csak a negatív hatásai, amik dominánsak. A 19. században ez lehetett egy liberalizációs folyamat része, de ma már ez nem mondható el róla. A kiállításon a nacionalizmushoz hasonlóan involválni képes és történetileg felépített narratívát képzelünk el a szociálliberalizmusnak. Hogyha elmegy erre a kiállításra valaki, aki magát nem szociálliberalisnak tartja, az se egyből kimenjen, mert látja, hogy ez nem neki van szánva, hanem egy köztes terep tudjon lenni. Szerintem az egy elég nagy probléma a kritikai munkákkal, amik politikai kérdésekkel foglalkoznak, hogy sok esetben mintha azoknak szánják, akik egyetértenek vele. Most ennek a továbbvitelével kísérletezünk. Voltak olyan visszajelzések, olyanoktól, akik például magukat konzervatívnak tartják, amiből úgy láttuk magukat konzervatívnak tartják, amik nem következnenek egy konzervatív szemléletből.”* – Pálinkás Bence György, doktorandusz, Magyar Képzőművészeti Egyetem

És végül egy számomra érdekes gondolattal zárnam ezt az esszét, melyet KissPál Szabolcs egyetemi docens, művésztől idézek: *„A kortárs művészeti tevékenység általában galériákban, múzeumokban történik. Amelyek bár publikus terek, de egy nagyon szelektált hallgatóság számára hozzáférhetőek. ...és nem azért mert az embereknek nincsen annyi pénze,*

hogy elmenjenek egy múzeumba, hanem egyszerűen kulturálisan olyan messze esik tőlük, hogy eszükbe sem jut soha oda bemenni”. Jó lenne közösen tenni valamit ezért az eltávolodásért, ami az aktuális kulturális közegben kialakult és ennyire megosztottá tette a művész közösséget, valamint a magyar társadalmat is.⁴⁷ Fontosnak tartanám a „hidak építése” céljából, hogy az iskolai oktatási rendszerben ne csak a klasszikus művészeti korszakok kerüljenek terítékre a 20. század eleji művészeti stílusirányzatokkal bezárólag, hanem a posztmodern konceptuális művészet is oktatva legyen, hogy ezáltal a tátongó úr mértéke csökkenjen a befogadók és az alkotók között. Ezzel lehetőség nyílna egy nagyobb respekttel megilletett művész „szereplőre” a társadalomban, valamint egy értőbb közönség felnövése a közeljövőben ideális esetben. A budapesti közegben a politika által generált két félre szakadás is egy jelentős probléma, melyet a politikai szféra alakított ki és nagy valószínűséggel azon a szinten is lehetne megoldást találni rá a jövőben.⁴⁸ Ahogy interjúalanyaim válaszait elemeztem kiderült, hogy szinte minden közösségi rendszerükbe behatol ez a kettéágazás a szakmán belül. A művészet olyan ágát képezi a kultúrának, mely ideális esetben politikamentesen

47 Érttem ezalatt a politika által megosztott kulturális közegben kialakított „szakadékot” Számomra a mindenkori állam szerepe azért jelentős ezen a téren, mert hatalmánál fogva mindenképpen jelentős hatással van a társadalom művészethez való hozzáállására, tehát a befogadói oldal „kulturális ízlésének” kialakulására.

48 Itt a politika és az állam azon szerepére gondolok, melyben a köznevelésre való hatását gyakorolja, illetve ezen okból tartom szükségesnek azon a szinten is megoldani az ott generált problémát. Mivel jelenleg Magyarországon állami finanszírozás nélkül nem fenntartható egyetlen nagyobb múzeum sem, nem beszélve a galériákról és a kisebb művészeti egyesületekről, melyek mind részben vagy teljesen NKA-s és egyéb pályázati pénzekből tartják fent magukat (de teljes függetlenedésre képtelenek ma), így nem megoldható, hogy az állami szerepvállalás nélkül működjenek. A jelenleg kialakult Magyar Művészeti Akadémia (MMA) köréhez tartozó és ettől elkülönülő művészeti közösség kettéosztottsága, valamint a kultúra-fogyasztó budapesti és vidéki közönség tájékoztatatlansága arról, hogy „Mi a jó művészet?” kétségbe ejtő. A kérdésre a választ a kormány közeli szavazóbázis egyértelműen az MMA, ezáltal pedig a Múcsarnokban jelenleg is kiállított művészek képezik, illetve ebbe még beleférhet a (jelenleg még két és fél évig zárva tartó) Szépművészeti Múzeum, a Nemzeti Múzeum, a Magyar Nemzeti Galéria és bizonyos nyitottabb közönség részére a Ludwig Múzeum anyaga. A többi kisebb kortárs intézmény és kereskedelmi vagy non-profit galéria szinte sosem jön szóba.

kéne működjön hiszen mint olyan, benne rejlik az állandó értékek képviselőjének és továbbadásának lehetősége és talán feladata is. Nem véletlen, hogy politikai művészet akkor erősödik fel igazán (a politikai portrékat, plakátokat, propaganda-anyagokat leszámítva), amikor feszült a politikai helyzet és sok társadalmi probléma, megoldatlan konfliktus van. Nyugodtabb időkben a művészet a „saját” kérdéseivel foglalkozik (formai, technikai, esztétikai, módszertani, elméleti, stílusbeli kérdésekkel, a művészeti lét kérdéseivel, a művészet fejlődésének aktuális szakmai problematikájának kérdéseivel) és a művészek is ilyen problémákat igyekeznek megoldani alkotómunkájuk során.⁴⁹

Bibliográfia

- A. Gergely András – Bali János – Hajnal Virág – Papp Richárd – Boglár Lajos (2008) *A tükör két oldala – Bevezetés a Kulturális antropológiába*. Budapest, Nyitott Könyvműhely – Politikai antropológia 98-108.
- A. Gergely András (2015) *Elképzelt rokonok és saját határok víziói*. Budapest <http://www.maszol.ro/index.php/kisebbssegben/53474-kisebbssegben-elkepzel-rokonok-es-sajat-hatarok-vizioi> Letöltés ideje: 2015. szeptember 24.
- Abélès, Marc (2007) *Az állam antropológiája*. Budapest, Századvég Kiadó, 77-200.
- Bán András (2008) *A vizuális antropológia felé*. Budapest, Typotex.
- Bourdieu, Pierre (1984) *The Market of Symbolic Goods*. In *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*. Columbia University Press.
- Bourdieu, Pierre – Darbel, Alain (1991) *The Love of Art*. Cambridge: Polity Press.
- Csepeli György (2013) *A hatalom anatómiája*. Budapest, Kossuth Kiadó.

49 A kultúra mint egész egységet alkot és minden mindennel kapcsolatban van és hat egymásra a sok kis részecske, azonban minden területnek vannak specifikus, belső kérdései, mellyel más ágazatok, területek nem foglalkoznak annyira behatóan. Ezek a saját kérdései a különböző közegeknek. Például a pékek kenyérsütés módszertanával sem fognak a balett-táncosok és az antropológusok módszertanával sem fognak a bálnavadások foglalkozni olyan mélységben, mint a szakmabeliek.

- Didi-Huberman, Georges (2005) *Confronting Images: Questioning the Ends of a Certain History of Art*. The Penn State University Press
- Eifert Anna (1997) *A kép az eltűnés esztétikájában*. In Bacsó Béla (szerk.) *Kép, Fenomén, Valóság*. Budapest, Kijarat Kiadó, 381-396.
- Eifert Anna (2005) *A heterogén kép*. In Visual Culture, Ludwig Múzeum, 175.
- Geertz, Clifford (1993) *Local Knowledge*. New York, Fontana Press, 73-121.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor (2014) *Alternatív életstratégiák – "élettanulások"*, Budapest, MTA Kutatótárának Repozitóriuma
<http://real.mtak.hu/17701/2/Alternat%25C3%25ADv%2520%25C3%25A9letstrat%25C3%25A9gi%25C3%25A1k%2520%25C3%25A9lettanuls%25C3%25A1gok.pdf> Letöltés ideje: 2016.08.10
- Kunt Ernő (1995) *Az antropológia keresése – Válogatott tanulmányok*. L'Harmattan, Budapest, 67-89., 151-163.
- Rancière, Jacques (2013) *Esztétika és politika*. Budapest, Műcsarnok Nonprofit Kft. Eredeti cím: Le partage du sensible / Esthétique et politique, La Fabrique éditions, 2000 & 2007, Paris.
- Hornyik Sándor és Szőke Annamária (2008). *Kreativitás gyakorlatok, FAFEJ, INDIGO Erdély Miklós művészetpedagógiai tevékenysége 1975–1986*, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet – Gondolat Kiadó – 2B Alapítvány – Erdély Miklós Alapítvány Budapest.
- Internetes források:
- Artpool kiállítás archívuma a Galántai György által szervezett *Magyarország a tiéd lehet!* kiállításról 1984-ből: <http://www.artpool.hu/Commonpress51/default.html> Letöltés ideje: 2016.08.10
- Kassák Múzeum anyagai: *Jelzés a világba - háború-avant-garde – Kassák*, (2015): <http://www.kassakmuzeum.hu/index.php?p=kiallitas&id=102> Letöltés ideje: 2016.08.10
- Avantgárd network a húszas években - Kassák Lajos és a MA című folyóirat nemzetközi kapcsolatai: <http://kassakmuzeum.hu/index.php?p=oktatas&id=85> Letöltés ideje: 2016.08.10
- Szepesi Dóra (2009) *Kreativitás, fafej, indigó – Erdély Miklós művészetpedagógiai tevékenységéről*. in: Prae művészeti portál: <http://www.prae.hu/index.php?route=article%2Farticle&aid=1751> Letöltés ideje: 2016.08.10
- Eperjesi Ágnes képzőművész, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Intermédia szakának egyetemi adjunktusa - anyagai: <http://www.eperjesi.hu/>
- Krusovszky Dénes megnyitó beszéde, Eperjesi Ágnes *Hazahaladás* című kiállítása elé, 2016.04.18, forrás: <http://capacenter.hu/krusovszky-denes-megnyitobeszede/>
- KissPál Szabolcs képzőművész, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Intermédia szakának egyetemi docense - anyagai: performance akció a rádiókban: <http://nemma.noblogs.org/2014/10/20/hope-intervention-and-audio-installation-by-szabolcs-kisspal/>
- A Szabad Művészek Egyesület oldala, és akciói: <http://nemma.noblogs.org/category/szabad/>
- Monhor Viktória intermediaművész (Magyar Képzőművészeti Egyetem, Intermédia szak) anyagai: <http://viktoriaimonhor.com/wp/>
<https://coub.com/view/3ma7p>
<https://vimeo.com/104882255>
- Pálinkás Bence György festőművész, doktorandusz hallgató, Magyar Képzőművészeti Egyetem – anyagai: <http://pbgy.tumblr.com/>
<http://pbgy.tumblr.com/tagged/memoscope>
http://budapestgaleria.hu/_/2015-kiallitasok/inside-express-2/

Abstract

My intention with this study, was to give a small insight into the young contemporary art scene in Budapest, through a political art concept. I did my master work in Cultural Anthropology about the Studio of Young Artist's Association in Budapest. I made thirty interviews with various artists, curators, teachers, aesthetes of the community. My purpose was to understand their intentions with their art, their community life, the structure of the Studio and the functions of its members. I was also eager to know their relation with the society, the impact of the audience and the digital world. Along with political and art business approaches on their way of life, and on their creative works. I was investigating these back and forth influences through my work. In this paper I am focusing on the political aspects of their art and their opinions. What they think and how they approach the political questions in their works. What role they play in politics (if they are involved)? Do they find it important to take sides or to phrase messages? To what extent do they influenced by the political will in their daily life? I was looking for the answers from a cultural anthropological point of view in this work, using its methods.

Jelen tanulmánnyal a céloom egy kis betekintést nyújtani a budapesti kortárs fiatal képzőművészeti közeg életébe, a politikai művészet kontextusába. Mester diplomámat, kulturális antropológia szakon a Fiatal Képzőművészek Stúdiója Egyesületben végzett kutatásomból készítettem. Melynek során harminc interjút készítettem különböző műfajban alkotó művészekkel, kurátorokkal, tanárokkal és esztétákkal, akik a közösség tagjai. Céloom volt megérteni motivációikat, késztetéseiket az alkotói folyamat során, valamint a már elkészült művekkel, mélyebb belátást nyerni a közösség életéről, a Stúdió strukturális működéséről, illetve a tagság funkcióiról. Továbbá lényegesnek találtam a közösség társadalommal való viszonyának, kölcsönhatásának vizsgálatát is elemezni, az alkotások hatását a kiállítások közönségére (a visszacsatolásokat, feedback-eket). Mindamellet a közönség és az aktuálpolitika hatását is vizsgáltam a csoportra. Nem utolsósorban a digitális világ és a műkereskedelmi piac szempontjait is számításba vettem mint befolyásoló tényezők a mindennapi életükben és a kreatív munkafolyamatokban. Ezeknek az elemeknek az oda-vissza hatását elemeztem kutatásom során. Ebben a munkámban a politikai aspektusra helyeztem a hangsúlyt, a műalkotások valamint a személyes vélemények, hozzáállások szempontjából. Mit gondolnak és miként közelítik meg a politikai témákat munkáikban? Milyen szerepet játszik a politika az életükben (ha involválva érzik magukat)? Fontosnak érzik-e, hogy véleményt nyilvánítsanak, vagy üzenetet fogalmazzanak meg, valamelyik oldal mellett, vagy ellen? Milyen mértékben befolyásolja a politikai akarat a mindennapi életüket? Ezekre a kérdésekre kerestem a választ ebben a tanulmányban a kulturális antropológia módszertanát használva.